

עידן

דע אר
אלקין אכד
ועבדהו

פטרון מערכת דעהו:

נתנדב לע"נ הרה"ח זאב ב"ר משה ע"ה
זו' האה"ח מרת פעריל ב"ר טובי' ע"ה

גליון קלב - פרשת קרח - שנת תשפ"ג

גליון מיוחד לבחורי חמד • ערוכים מתוך משנתו של כ"ק מרן רבינו שליט"א

משנת החסידות

שיעורים בספר התניא פרק מ
שיעור פא - א (פרשת חיי שרה תשס"א)

ביאורים ויסודות מורחבים בתורת מרן הבעש"ט ותלמידיו זיע"א

מסילת ישרים

שיעורי השקפה ומוסר בדרך החסידות

עד מתי פתיים תאהבו פתי:

חכמת המוסר מיישרת
את כל העקמומיות

עמוד ה'

**איש
אשר רוח
אלקים בו:**
חלק אלוקות
שבאדם זהו
מעלתו מעל
כל הנבראים

א. ויברא אלקים את האדם בצלמו: חלק אלוקות שב'אדם' - שאינו מתפעל מהסתר

בלא אהבה ויראה אין התורה והמצוות נכללים בעצם אלוקות, ועולים רק לחיצוניות העולמות | ה'אדם' הוא נברא 'פנימי' - אלוקות, ולעומתו ה'מלאך' הוא 'חיצוני' | 'אלוקות' - היינו שאין בו שום הבדל וחילוקי מדרגות בין אור וחושך, מעלה ומטה | מעלת האדם על המלאך - שאינו מתפעל מהסתר והעלם עוה"ז, כי הנשמה הוא בבחי' 'אלוקות' | בשבת קודש יש עליה גם לחיצוניות העולמות, ועל כן מלויים שני 'מלאכים' לאדם בליל שבת

ב. הן האדם היה כאחד: האחדות הנמצא במהות ה'אדם' הוא מעין אחדותו יתברך

לפני בריאת העולמות היה 'לית אתר פנוי מיניה' ממש | כדי שיהא מקום לבריאת העולמות נעשה צמצום באור אין סוף, ונשאר מקום חלל הפנוי | בתוך החלל הפנוי נמשך חוט מאור האין סוף שלמעלה מהצמצום | כל הנבראים מלבישים ומקבלים חיות מקו הזה, והאדם הוא הלבוש הראשון אליו | השתוות המדרגות וה'אחדות' באדם הפנימי הדומה לעליון הוא מעין אחדות ה'

ג. ואתם הדבקים בה': ע"י קיום תורה ומצוות באהבה וייראה נכללים הם באלוקות

תומ"צ אינם עולים למעלה אלא ע"י אהבה ויראה, כיון שהאור שבהם הוא בצמצום רב וצריך להוסיף בו חיות | אע"פ שחיות כל העולמות הוא מאור אין סוף - בכל זאת יש בהם ריבוי מדרגות ע"י הצמצום וההסתר | הגם שהתורה והמצוות אינם דומים כלל לקליפת נוגה, מ"מ גם הם צריכים כח לעלות למעלה | שתי מדרגות בתורה ומצוות; 'טוב' ו'חיים', כנגד ה'כלים' וה'אורות' שבהם | כמו כן אפשר לקיים התומ"צ בדרגת 'טוב' - בקרירות ובפשטות, או בדרגת 'חיים' - בחיות ודבקות | ע"י קיום המצוות בדחילו ורחימו מתאחדים האורות והכלים, ומאיר בהם אור אלוקות

א.

ויברא אלקים את האדם בצלמו: חלק אלוקות שב'אדם' - שאינו מתפעל מהסתר

גדר 'אלוקות': מדרגה נעלה מאוד שבה אין שום הבדל בין חילוקי מדרגות וביאור הדברים הוא, כי כאשר נבוא לבאר ולהגדיר איזה דבר מוגדר ונכלל בשם 'אלוקות', ומהי מהותה של מדרגה זו, אזי נאמר שענין אלוקות היינו שבה אין שום חילוק והבדל בין עליונים ותחתונים, רוחניות וגשמיות, אורות וכלים וכדומה, אלא מצדה מתאחדים כולם כאחד, ולמעלה ולמטה שוין אצלה כחדא, ולגבה אין שום הפרש ביניהם.

ולדוגמא, בענין אורות וכלים שישנם בכל מציאות שבעולם, הנה לגבי אלוקות אין נכון לומר שה'אור' הוא בדרגת אלוקות, ואילו ה'כלי' אינו בבחינה זו, אלא עיקר הנקודה היא, שענין אלוקות הוא מדרגה נעלה שבה אין שום חילוק והבדל בין האור והכלי, ושניהם נחשבים כאחד, כי מצד גודל מדרגה זו של עצם האלוקות, אין מקום לחלק ולהבדיל בין האור והחושך כלל.

קדם ה'. ואזי לימודו אינו עולה אלא למדור המלאכים, שהם עומדים בחיצוניות העולמות, ואינם בדרגת אלוקות ממש. ונבוא בעז"ה לבאר הקשר שבין 'אלוקות' וענין 'פנימיות', ולעומת זה מה שחיצוניות העולמות והמלאכים אינם בבחי' גילוי אלוקות הגמור.

ה'אדם' הוא נברא 'פנימי' ולעומתו ה'מלאך' הוא 'חיצוני' כי הנה כבר נתבאר בדברינו כמה פעמים, שהחילוק שבין נשמת האדם ובין דרגת המלאך, הוא מה שהאדם נקרא 'יצירה פנימית', ועומק עניינו הוא, שבמהותו הוא שייך לעצמות אלוקות שמלוכב בפנימיות העולמות, ולעומת זה המלאך הוא נברא חיצוני, ולכן אינו בגדר 'אלוקות' כמו האדם.

כתב התניא בפרק מ', וז"ל: אך כל זמן שלא חזר ולמד דבר זה לשמה, אין לימודו עולה אפילו בעשר ספירות המאירות בעולם היצירה והעשייה. כי הספירות הן בחי' אלוקות, ובהן מתלבש ומתייחד אור א"ס ב"ה ממש, ובלא דחילו ורחימו לא יכלא לסלקא ולמיקם קדם ה' כמ"ש בתיקונים, רק לימודו עולה להיכלות ומדורין שהן חיצוניות העולמות שבהן עומדים המלאכים. ע"כ.

לימוד התורה בלא אהבה ויראה אינו נכלל בבחי' אלוקות, ועולה רק לחיצוניות העולמות

הנה מבואר בדברי התניא, שכאשר אין עסק התורה של האדם מלווה עם אהבה ויראה להשי"ת - שהם הכוונה הראויה של 'לשמה' כמ"ש בפרק הקודם, אזי אין בכח לימוד זה לעלות למעלה ולהיכלל בעשר ספירות העליונות, כיון שהינם בבחי' אלוקות, ו'אורייתא בלא דחילו ורחימו לא יכלא לסלקא ולמיקם

פטרון הגליון - סיון

מוה"ר חיים אליהו פאזנער הי"ו
לע"נ זקינו הרה"ח ר' יעקב ב"ר שמואל ע"ה
נלב"ע ד' טבת תשפ"ג לפ"ק

וזו היא מעלת האדם הפנימי לעומת המלאך החיצוני. כי אצל האדם אין חילוק בין למעלה ולמטה, עליונים ותחתונים, והוא יכול להימצא גם בחומר, ולמצוא שם את אור האלוקות כמו למעלה, כי הוא אינו מתפעל מחושך גשמיים העולם הזה, ולכן מהותו של האדם נכלל ומוגדר בשם 'אלוקות'

~

ומאחר שביום השבת ישנה עליה גם לחיצוניות העולמות ולמלאכים הקשורים שם, לכן אמרו חז"ל 'שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת' וכו', וביאור עומק דבריהם ז"ל הוא שבליל שבת קודש - שאזי ישנה עליה גם לחלק החיצוני של הבריאה, מתלויים המלאכים אל מדרגת האדם, כלומר שיש להם עליה נפלאה ע"י האדם המעלה את כל הבריאה בכח עבודתו שבמשך כל השבוע

'פנימיות' היינו ששום אצלו והחושך כאחד - וזהו בחי' אלוקות

וזהו הביאור במה שדרגת אלוקות מוגדרת בשם 'פנימיות', ואילו 'חיצוניות' אינו בבחינת אלוקות. כי כל 'פנימי' אינו מתפעל מהחיצוניות, ומכך שהתוכן הפנימי ומהותו העצמית אינם ניכרים לעין הראות, כי ביכולתו להסתכל ולראות בעד החושך, ולעמוד על שורש הדבר אע"פ שאינו מאיר בגילוי. וזהו דרגת 'אלוקות' המאחדת את הכל כאחד, כי כל חילוקי מדרגות שיש בעולם אינם אלא בחיצוניות, ואילו בעצמיותם ובמהותם הפנימית כולם מתאחדים ומתקשרים ברזא דאחד. משא"כ בחיצוניות, ששם נותנים חשיבות וערך למראה החיצוני של הדבר שבו יש חילוק רב והבדל גדול בין רוחניות וגשמיות, אורות וכלים וכדומה, וממילא אינה בגדר אלוקות שמצדה כולם מתאחדים בסוד האחדות.

מעלת האדם על המלאך - שאינו מתפעל מהסתר והעלם עוה"ז, כי הוא 'חלק אלוק ממעל'

וזו היא מעלת האדם הפנימי לעומת המלאך החיצוני. כי אצל האדם אין חילוק בין למעלה ולמטה, עליונים ותחתונים, והוא יכול להימצא גם למטה בעוה"ז החומרי, ולמצוא שם את אור האלוקות כמו למעלה, כי הוא אינו מתפעל מחושך גשמיים העולם הזה, ולכן מהותו של האדם נכלל ומוגדר בשם 'אלוקות'. כי האדם שהוא חלק אלוק ממעל ושורה בו ממש אלוקות, הוא נברא פנימי שאינו מתפעל כלל מן הסתור והעלם, וזהו דרגת אלוקות שמאחד את הכל כאחד.

ואילו המלאכים הינם חיצוניים ואינם בבחי' אלוקות, ולכן בקשו למנוע את בריאת האדם, מפני שלא השיגו את מעלת הנברא המובחר הלוה. ואכן כשהם יורדים ובאים למטה בעוה"ז, נופלים הם ממדרגתם, וכמו שנעשה אצל הנפילים שהיו בארץ' (בראשית ו, ד), שהם המלאכים שנפלו מן השמים בימי דור אנוש, והפילו את העולם עימם. כי המלאך אינו יכול לעמוד במדרגתו רק כאשר הוא רואה אלוקות גם בחיצוניות כמו בעולמות העליונים, ששם מאיר תמיד אור אלוקות בגילוי רב, אבל כשהוא בא למקום החושך והקליפות, מיד הוא נופל ממעלתו, כיון שהוא חיצוני ומתפעל ממצבו ומראיתו החיצונית של כל דבר.

בשבת קודש יש עליה גם לחיצוניות העולמות

אך לפעמים, בזמנים ידועים שישנה עליה גם לחיצוניות העולמות, אז מתעלים גם המלאכים שהם בבחי' חיצוניות כנ"ל, ויש להם איוז נגיעה והשגה במעלת האדם, כי באמת כל עלייתם אינה אלא ע"י האדם שהוא שורש כל הבריאה וכל הנבראים שבתוכה, וכולם עולים עמו.

ודוגמא זו ישנה בכל שבת קודש, שאז מתעלה כל הבריאה, וכתב האר"ז (שעה"כ ענין קבלת שבת דרוש א') שבשעת קבלת שבת יש עליה לחיצוניות העולמות, אשר מהאי טעמא צריכים לצאת לחוץ אל השדה כדי לקבל את השבת, [וזה סוד עליית המלכות בליל שבת - הנקראת 'שדה תפוחין קדישין'

ב.

הן האדם היה כאחד: האחדות הנמצא במהות ה'אדם' הוא מעין אחדותו יתברך

הבורא, כי לולא כן היו הם מתבטלים לגמרי אל מקורם, ומכל שכן שלא תוכל להיות כלל מציאות של שרר ועונש וכו', וזהו תכלית כוונת הבריאה.

בתוך החלל מאיר חוט מאור א"ס שלמעלה מהצמצום

אלא שבכל זאת גם לאחר הצמצום יורד חוט וקו דק של אור מהאין סוף ב"ה אל תוך החלל הפנוי, כדי להמציא ולהחיות את כל העולמות הרוחניים ועד הנבראים הגשמיים שבתוך מקום זה. ואור זה נקרא בשם 'ממלא כל עלמין', והיינו אור אלקי הנמשך ובא מן האין סוף, הנותן חיות וקיום לעצם הבריאה ולכל הנמצא בה. וכל העולמות מקבלים חיותם מקו חוט זה המאיר מהאין סוף ב"ה.

וכאשר נצטרך את הדברים לעינינו - כמוכזב בדרך משל וציור בעלמא; נהג יש לפנינו באמצע כל המציאות חלל ריק שפנוי מאור השי"ת, וסביב לאותו החלל מלא

הטעם שהאדם הוא בגדר אלוקות - כי הוא קרוב יותר אל חוט האין סוף ב"ה

והנה סיבת הדבר שהאדם הינו נברא פנימי ביותר ובדרגת אלוקות - יותר משאר כל הברואים שבועולם, הוא מפני שהוא קרוב ביותר אל חוט אור האין סוף היורד ומאיר בתוך החלל הפנוי להחיות את כל העולמות.

לפני בריאת העולמות היה מאיר בגילוי ש'לית אתר פנוי מיניה'

וביאור הדברים על קצה המטה ע"פ המבואר בכתבי האר"ז ז"ל הוא, כי הנה בראשית ברוא אלקים את השמים ואת הארץ ולפני שברא הקב"ה את הבריאה, היתה אור אלוקותו יתברך ממלאת כל המקומות, ע"ד שאמרנו בתיקון"ו (צ): 'לית אתר פנוי מיניה', ולא היתה שום מקום ומדרגה שלא היה מאיר בה האור אין סוף ב"ה. (ובאמת כן הדבר בפנימיות גם עתה לאחר הבריאה, כי כל ההסתר והצמצום אינו אלא לערכנו כמ"ש באריכות במקור"א).

כנודע], כי היציאה בעת ההיא אל השדה רומז למה שמתעלה אז גם חלק ה'חיצוניות' של העולמות, ואח"כ חוזרים לפנים לתוך בית הכנסת לתפילת מעריב - לרמוז על עליית גדולת השבת הפנימית של העולמות, כי בשבת יש עליה גדולה לשניהם. הרי שביום השבת מאיר גילוי האלוקות - באיזה מדרגה - גם בחלק החיצוני של הבריאה, וכל העולמות כולם מאירים בסוד אחדות הבורא.

שני מלאכים מלויים את האדם בליל שבת - כי הם מתעלים על ידו

ומאחר שביום השבת ישנה עליה גם לחיצוניות העולמות ולמלאכים הקשורים שם, לכן אמרו חז"ל (שבת קיט): 'שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו' ומברכים אותו וכו', וביאור עומק דבריהם ז"ל הוא שבליל שבת קודש - שאזי ישנה עליה גם לחלק החיצוני של הבריאה, מתלויים המלאכים אל מדרגת האדם, כלומר שיש להם עליה נפלאה ע"י האדם המעלה את כל הבריאה בכח עבודתו שבמשך כל השבוע, ומכוחו ישנה עליה לכל העולמות כולם להאיר באור ה' ביום השבת.

וכן אמרו ז"ל שבשעת בריאת האדם ביקשו כל הנבראים להשתחוות לו ולעבדו, עד שאמר להם 'בואו נשתחוה ונכרעה לפני ה' עושה' ובכל שבת חוזר דבר זה שוב, שמכירים כל הנבראים החיצוניים במעלת האדם הפנימי ובאים להשתחוות לו, וזהו שיסוד לומר בקבלת שבת פסוק זה של 'בואו נשתחוה ונכרעה' וכו'.

באור א"ס ב"ה המאיר בתוקף רב בלא צמצום כלל. והנה מנקודה אחת בצד מעלה של החלל מאיר צינור וקו דק כדי להחיות את כל מה שייברא בתוך החלל הפנוי, וחוט זה הוא 'אין סוף' ממש בדרגת אחדות הבורא - כמו האור שסביב לאותו החלל.

כל הנבראים מלבישים ומקבלים חיות מקו הא"ס

והנה כל העולמות כולם וכל הנבראים שנבראו בתוך החלל מלבישים וסובבים את הצינור הלוה, כי אור ה' והחיות האלוקית שבתוך החוט מאיר ומתלבש בתוכם, וממנו הם יונקים כל חיותם וקיומם. ובהם, ישנם נבראים הקרובים ביותר אל הקו, ומקבלים חיותם ממנו בדרך קצרה וישרה ואין בהם כל כך צמצומים והסתרים, ומאידך ישנם עולמות חיצוניים שאינם מושפעים ממנו אלא בדרך רחוקה ובאמצעות לבושים רבים והשתלשלות יתירה וכדומה.

ה'אדם' הקרוב יותר לאור האין סוף הוא יותר בבחי' אלוקות

והנה מובן ממילא שכל הקרוב קרוב יותר אל הצינור וחוט א"ס, ומקבל חיותו מיד וסמוך מאור אחדותו יתברך, הרי הוא יותר דומה לאור העליון, ונמצא בו דרגת אלוקות רבבו יתרה, כיון שקרוב יותר למקור ושורש החיות של אור הממלא כל עלמין. והנה ה'אדם' - לפי ערך שאר הנבראים - הוא הלבוש הראשון המלביש את החוט של האין סוף הממלא כל עלמין, וממילא הוא דומה ביותר אל מהותו ועצמותו יתברך - וכשמו 'אדם' ע"ש 'אדמה לעליון'.

פרק מ

וְלִבְנֵי בְשֵׁמֶד דְּבַרֵּי תוֹרָה וְתַפְלָה בְּלֵא פִּוְנָה, אִף שֶׁחַן אוֹתוֹת קְדוּשׁוֹת, וְאִין קְלַפְת נִגְה שְׁבַנְפֶּשֶׁת חַיּוֹנִית מְסָךְ מְבַדִּיל בְּלָל לְחֶסֶתִּיר וְלִבְסוֹת עַל קְרִשְׁתּוֹ יִתְבַּרֵּךְ הַמְלַבֶּשֶׁת בְּהוֹ... דְּאִף דְּלִית אֶתֶר פְּנוּי מִנִּיה, מְבַל מְקוּם אִיהוּ סְתִימוֹ דְּכָל סְתִימִין, וְנִקְרָא "אֵל מְסַתֵּתֵר", וְגַם תְּהַאֲרָה וְהַתְּפַשְׁטוֹת חַיּוֹת מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵּךְ מְסַתֵּתֵר בְּלִבוֹשִׁים וּמְסַבִּים רַבִּים וְעֻצּוּמִים עַד שֶׁנִּתְלַבֶּשָׁה וְנִסְתַּתְּרָה בְּלִבוֹשׁ נִגְה. מַה שְּׂאִין בְּן אֹתוֹתֵי תְּקוּדוֹשׁוֹת שֶׁל דְּבַרֵּי תוֹרָה וְתַפְלָה, דְּאִתְּרַבָּה קְלַפְת נִגְה מִתְּהַפְּכַת לְמוֹב וְנִכְלָל בְּקִרְשָׁה זֹו, בְּנִזְבָּר לְעִיל. מְבַל מְקוּם תְּהַאֲרָה שְׁפִתָּהּ מְקִרְשָׁתוֹ יִתְבַּרֵּךְ הִיא בְּחִינַת צְמֻצוּם עַד קְצָה הָאֲחֵרוֹן, מֵאֲחֵר שֶׁהַקּוֹל וְהַדְּבַר הוּא גִשְׁמִי

כדי שיהא מקום לנבראים נעשה צמצום באור א"ס ונשאר חלל הפנוי

אמנם כשעלה ברצונו לברוא את העולם, הוצרך כביכול לצמצם אורו יתברך לצדדים - שלא תאיר המציאות של 'מלא כל הארץ כבוד' באופן גלוי, ואזי נשאר באמצע חלל הפנוי, דהיינו מקום שהוא כביכול פנוי וריק מאורו הגדול ואמיתת המצא. וכיון שאין ניכרת שם מציאות הבורא בגלוי, לכן שייך שיהיה שם מקום לנבראים, הנראים נפרדים ממציותו יתברך, ומעלים בזה על סוד אחדות

והנה כפי שנתבאר לעיל בגדר ענין 'אלוקות' - שהוא אור נפלא ביותר המאחד את כל המדרגות כאחד, ולגבי אין שום חילוק והבדל בין עליונים ותחתונים, בין אורות וכלים וכדו', כי הכל שוין לפניו יתברך, וזהו פירושו סוד ה'אחדות' שאנו מדברים בה תמיד כלפי השי"ת. כן הדבר לגבי מהות האדם' הדומה לאלקו יתברך, כי ניתנה בו דרגת אלוקות מצד גודל קירבתו לחוט האין סוף

המחיה את כל הנבראים - שגם הוא נמצא במדרגה זו של אחדות, שאינו מבדיל בין גשמיות ורוחניות וכדומה, ולמעלה ולמטה שוין אצלו, וכמוכן שכל זה אינו כפי מדרגת הא"ס עצמו ח"ו, אלא שהאדם הוא הקרוב ביותר למדרגה זו, כי הוא נברא 'פנימי' שאינו מתפעל ממראיתו החיצונית של איזו מציאות, והוא מסתכל רק על פנימיות החיות של הנברא, שהוא אור הא"ס המחיה כל דבר, והרי כלפי הבורא ב"ה אין הבדל בין חיות כל הנבראים, וכולם שוים אצלו כאחד, וממילא כמו כן האדם מחשיב כל דבר כפי

אמיתת מציאותו, והכל נתפס אצלו מצד האחדות. האדם הוא נברא הפנימי ביותר - ומצד זה הוא דומה לעליון וזהו דרגת ה'אלוקות' הנעוצה בעצם מהות האדם, וע"פ האמור לעיל נוכל לומר שעיקר ההבחנה בכך אינה בזה שהוא נברא הרוחני ביותר, שנמדדנו מצד גודל וריבוי האור וכדו' השורה בו, אלא בזה שהוא נברא הפנימי ביותר, שנמצא אצלו סוד האחדות המשווה את כל המדרגות, והכל שוין אצלו, ע"ד האחדות של הבורא יתברך.

נקודות:

הנה בפנימיות קיום התורה והמצוות ישנן שתי דרגות; 'טוב' ו'חיים', וההבדל ביניהן הוא, שחלק ה'טוב' של המצוות משתייך לדרגת ה'כלים' שלהם, שהם הלבושים והכלים של העוה"ז המלבישים את חיות אלוקות שבתוכם, שבהם משתמשים לקיום המצוות בפועל, ולכן נקראים 'טוב'. ומאידך ה'אורות' של המצוות והיינו חלק הכוונה לשמה וה'דחילו ורחימו' שבהם, הם מגלים את ה'חיים' ומצוות

ואתם הדבקים בה: ע"י קיום תורה ומצוות באהבה וביראה נכללים הם באלוקות

קושיית התניא: למה תומ'צ אינם עולים אלא ע"י אהבה ויראה, הלא מ"מ הם בבחי' אלוקות

והנה התניא כאן בהמשך דבריו מקשה על מה שאמר שדברי תורה ותפלה בלי כוונה לשמה בדחילו ורחימו אינם עולים למעלה להיכלל בעשר ספירות העליונים, הלא כל דיבורים אלו הם דברי קדושה ואלוקות המשתייכים לצד הקדושה - שמקורו הוא אור האין סוף ב"ה בעצמו, ואורייתא אקוב"ה חד הוא, וא"כ למה לא יעלו דיבורים אלו למעלה להידבק בספירות הק' רק כאשר מלוכב בהן כוונת אהבה ויראה להשי"ת, הלא מכל מקום בלאו הכי הם שייכים לחלק הקדושה, ומשתלשלים מרצון העליון ב"ה, שהוא רצונו אחד, וא"כ גם כשאין מתלבשת בהם הכוונה הראייה יש להם לעלות למעלה למקומם ושושרם העליון.

התירוץ על זה: כיון שאור העליון בהם הוא בצמצום רב, לכן צריך להוסיף בהן חיות

על זה ביאר התניא, כי אע"פ שבוודאי לעולם דברי תורה ותפלה וכן קיום התרי"ג מצוות - בכל אופן שהם מתקיימים - הם דברים קדושים הנמשכים מגילוי רצונו יתברך, בכל זאת מאחר שמכל מקום הם מתלבשים בדברים גשמיים וחומריים, על כרחך הרצון העליון ב"ה המלוכב בהן עובר בצמצומים רבים ושונים, וכיון שכן חלק האלוקות שבתוכם הוא מועט ובצמצום רב, ולכן צריך להוסיף בהן חיות ואור כדי שיוכלו לעלות למעלה.

אע"פ שכל העולמות מתקיימים מאור אין סוף בשוה - בכל זאת ההסתרה פועל בהם חילוקי מדרגות

והביא התניא הוכחה לזה, ממה שאנו רואים בענינו שאע"פ שהשי"ת ממלא וסובב כל עלמין בשוה, וחיות כל המציאות אינה אלא מהקב"ה, מכל מקום אינם שוים במעלתם, כי יש נבראים שנראה בהם בכיורו שהמה משתייכות לצד הקדושה, ומאידך ישנם כאלו שהחיות ואלוקות שבתוכם נחאת בלבושים רבים ועצומים, עד שנתלבשה חיות העליון ע"י צמצומים רבים והסתר גדול גם בתוך קליפת נוגה, שאין ניכר בהם כלל שנמשכים המה מהאור אין סוף המחיה אותם בכל עת ובכל שעה.

גם המצוות צריכות כח לעלות למעלה מפני שנתלבשו בכלים וחפצים גשמיים

ואף אם ישנו חילוק גדול בין חיות אלוקות המלוכבת בתוך קליפת נוגה - כגון בדברים בטלים שהם כיוסו ומסר המבדיל המכסה על קדושתו יתברך המלוכבת בהן, ואשר לכן אי אפשר להם בשום פנים להידבק בספירות העליונות, כי המה נפסקים מהחיות אלוקות המחיה אותם - לבין העסק בדברי תורה וקדושה, שאע"פ שהם דברים גשמיים, מכל מקום שייך בהם עליה וניתן להעלות אותם, ואדרבה קליפת נוגה שבהם מתהפכת לטוב ונכללת בקדושה, וזה ע"י רצון העליון המאיר בהן באופן גלוי בלי

הסתר כלל. אך בכל זאת כיון שסוף כל סוף גם דברי תורה הם דיבורים חומריים המשתייכים לעוה"ז, והחיות שבהם הוא בצמצום רב כנ"ל, לכן צריך להוסיף בהם 'גדפי' של דחילו ורחימו, שעל ידם יהיו התורה והמצוות 'פרחין לעילא', והאהבה והיראה המה מעכבים בעליית המצוות ולימוד התורה, שרק על ידן יוכלו להגיע למחוז הפצם ולהתחיל בספירות העליונות. זהו ביאור דבריו ז"ל.

שתי מדרגות בתורה ומצוות; 'טוב' ו'חיים'

יש לפרש את הדברים יותר ולהוסיף נופך בזה. כי הנה בענין עשיית המצוות וקיום התורה נאמר בפסוק שנכללות בהם שתי בחינות, כמו שאמר הכתוב (דברים ו. כד) 'ויצונו ה' אלקינו לעשות את כל החוקים וגו' לטוב לנו כל הימים, לחיותנו כהיום הזה', וכמו כן נאמר עוד (שם ל. טו) 'ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב, ואת המות ואת הרע', הרי שדרך התורה והמצוות כלולה מ'טוב' ו'חיים', ומאידך 'אם יפנה לבבך ולא תשמע' הרי זה גורם 'רע' ו'מות'.

ובפשטות הסבר הענין הוא, שרצון העליון ב"ה בנתנית התורה לעמו ישראל היה, ראשית - שנקיים את התרי"ג מצוות מכיון שהם טובים, ובהם נכללת כל מציאות הטוב שישנו בעולם. ובנוסף לכך ניתוספה מעלה על מעלתם, שלא רק שהם טובים בלבד, אלא שהתורה גורמת חיים לעולם (ע"פ רש"י שם לב, ב בשם הספרי עוד), ונצטוונו מפי עליון לקיימה כיון שהם חיינו ואורך ימינו'. כי מצד הטוב בלבד, אפשר שיאמר אדם, אי אפשרי בטוב והריני בוחר ברע. אך כשהדבר נוגע לעצם החיים, הרי אין בנמצא מי שיפרוש מן החיים, וממילא אין מי שיוכל לעזוב את דרך התורה והמצוות שהם סיבת החיים.

ה'טוב' משתייך ל'כלים' הגשמיים של המצוות, וה'חיים' ל'אורות' שבהם

אך ביתר עומק יבואר הענין, שהנה בפנימיות קיום התורה והמצוות ישנן שתי דרגות; 'טוב' ו'חיים', וההבדל ביניהן הוא, שחלק ה'טוב' של המצוות משתייך לדרגת ה'כלים' שלהם, שהם הלבושים והכלים של העוה"ז המלבישים את חיות אלוקות ורצון העליון שבתוכם, שבהם משתמשים לקיום המצוות בפועל, ולכן הם נקראים 'טוב'. ומאידך ה'אורות' של המצוות, והיינו חלק הכוונה לשמה וה'דחילו ורחימו' שבהם, הם מגלים את ה'חיים' הנכללים בתורה ומצוות, כי כאשר מקיימים את המצוות באהבה ויראה להשי"ת, אזי מרגישים שלא רק שהתומ'צ הם טובים ונעימים כמו שנראה מצד החיצונית שבהם, אלא מגלים שהתורה היא 'תורת חיים', וע"פ חיים היא למחזיקים בה' (משלי ג. יח), שבלעדיה אין החיים נחשבים כחיים כלל.

גם בקיום התומ'צ ישנה דרגת 'טוב' ודרגת 'חיים'

והנה כמו שהתורה והמצוות כוללים משני עניינים אלו - טוב וחיים, כמו כן אפשר לקיימם ע"פ שתי

ע"י קיום המצוות מתוך חיות ודבקות מתאחדים האורות והכלים שבהם

והנה אדם כזה אכן זוכה לקיים את התורה ומצוות מצד ה'טוב' לנו, שהוא מצד ה'כלים' הטובים המלבישים את רצון העליון כנ"ל, אמנם חסר לו את ה'לחיותנו' הנכלל בהם, כי אין מרגיש החיות והדבקות שבהם, ונמצא שאין לו שייכות כ"כ עם חלק ה'אורות' והחיות של תומ'צ, ולא נתגלה אצלו הקשר והאחדות של האורות והכלים של המצוות. ומאידך כאשר מקיימים את התורה ומצוות ככוונה לשמה, ועם אהבה ויראה, ומתוך חיות ודבקות עליון הנרצה, אזי דבקים גם ב'אורות' הפנימיים של המצוות, ובדרגת החיים שבהן, והרי נתחברו האורות והכלים של התרי"ג מצוות והיו לאחדים.

רק ע"י שיתוף אהבה ויראה וכוונה לשמה בקיום תומ'צ מתגלה ה'אלוקות' שבהן

ומעתה לפי דברינו אלה יתבאר היטב הטעם שאורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא, שהקשה התניא שהרי מכל מקום כל התרי"ג מצוות הם קיום רצון העליון, והוא רצונו אחד, וא"כ למה יגרעו המצוות הנעשים בלא אהבה ויראה לבלתי התכלל בעשר ספירות העליונות. אולם לפי האמור יבואר הדבר על נכון, שהרי נתבאר לעיל שגדר ענין 'אלוקות' היינו שבה מתאחדים האורות והכלים כאחד ע"ד 'איהו וגרמוהי חד בהון', ולכן כאשר מקיימים התורה והמצוות בלא דחילו ורחימו, אזי יש לאדם המקיימם שייכות רק עם חלק הכלים והלבושים של המצוות, בחי' ה'טוב' שבהם, ואינו מתדבק עם האורות שבהם - שהוא דרגת ה'חיים', ונמצא שלא נתבררה אצלו אחדות האורות והכלים, וממילא אין המצוות האלו נכללים בבחי' 'אלוקות', ועל כן אינם יכולים לעלות למעלה ולהיכלל בתוך העשר ספירות העליונות שהם אלוקות. ורק כאשר הם מתקיימים מתוך אהבה ויראה ובחיות עליון כראוי, אזי הם נכללים בגדר אלוקות, ועולים למעלה להיכלל באור אין סוף ב"ה. ואע"פ שבוודאי שייך בהם עליה אח"כ, כיון שאין בהם רע ח"ו, שהרי לא נתלבש בהם שום קליפה דנוגה, וכמו שכתב התניא, מכל מקום לעת עתה אין בהם הכח והיכולת להידבק בספירות העליונות שהם מציאות של אלוקות ממש.

א.

קרח רצה לעורר את השיר דלעתיד לבא

ויקה קרח (טו, א).

הנה קרח היה מחשובי הלויים, אשר הם בעלי השירה המשוררים לפני ה'. ובוה היה כל עניינו במה שביקש להיות המנהיג, והיינו שביקש לרומם ולתקן את ענין השירה בשלימות. כי בזמן הזה אין השיר מתוקן בשלימות עד לעתיד לבא, שאז נאמר (ישעיה כד, טו) 'מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק', שאז תושלם השירה ותעלה מן הארץ לרצון לפני ה'.

ואי' בספה"ק לפרש את הפסוק הנ"ל, כי יש שירה מיוחדת היוצאת מן האותיות הכפולות מנצפ"ך, משום דכל הגאולות – שעליהם אומרים שירה – באים מאות אחד של מנצפ"ך, ומאותיות מ'צ'נ'ף' כבר יצאה שירה בעת הגאולה מגלויות מצרים – אבל מדי ויון, והארץ מצפה וממתנה לעת התקון בגאולה בעתה, שאז תהיה השירה מן האות צ', וזהו 'מכנף הארץ זמירות שמענו' אשר שירה זו מאותיות 'מכנף' כבר שמענו, אבל 'צבי לצדיק' שממתנים לשירת האות צ' לעתיד לבא. ובוה היתה עבודת קרח מחשובי הלויים המשוררים, שרצה לתקן את השירה שתהיה כמו השיר דלעתיד לבא. ואכן לעתיד לבא יבא זמן תיקון של קרח, ועל אותו הזמן נרמזו עליו (תהלים צב, ט) 'צדיק כתמר יפרח' ששם מרומו 'קרח' בסופי התיבות (ספר הליקוט' תהלים טס), וכינויו בפסוק זה הוא 'צדיק' כי אז תושלם שירת האות 'צדיק', אבל קרח שקדים את זמנו ולכן נפל במחלוקת על משה רבינו.

החסרון קדים עדיין בענין השיר שאינו בתיקונו, הוא לפי שעדיין אין ענין הארץ מתוקן, כי על השיר המתוקן נאמר מכנף 'הארץ' זמירות שמענו. וכל עוד שאין הארץ בשלימות תיקונה עד לעתיד לבא, נחסר שלימות השיר של האות צ'. וזה מרומו בתיבת 'ארץ' במילואה, כי אות א' במילואו אל"ף מורה על אלופו של עולם, ונשאר בו אותיות רי"ן' והיינו ר"ש שהוא אותיות 'שיר' ו'צדיק' המורה על תכלית ושלימות השיר מהאות צ', ונמצא כי בתיבת ארץ מרומו 'אלוף שיר צדיק', וזה בגי' עה"כ 'ארץ ישראל' דשם יהיה השיר הזה בתיקונו. וכל עוד שאין הארץ מתוקנת חסר בענין שיר הצ', ובוה טעה קרח שרצה לעורר בזמן הזה את השיר דלעתיד לבא.

וכאשר אין הארץ בתיקונה, אזי היא נקראת בבחי' 'אדמת נכר', והיפך של א"י. וזהו שאמרו הלויים בגלותם 'איך נשיר את שיר ה' על אדמת נכר' (תהלים קלז, ח), כי שלימות ותיקון השיר הוא דוקא כאשר הארץ מתוקנת ואינה נחשבת 'אדמת נכר'. ולכן קצנו הלויים את בהונותיהם שלא יוכלו לעסוק בשיר עוד (מדרש שח"ש טס), ורמזו בוה על הסיבה למה אין הם עוסקים בשיר ה', שהרי נחסרו משלימות אצבעותיהם וה' פעמים 'אצבע' הוא בגי' 'על אדמת נכר', להורות כי מחמת חסרון תיקון הארץ עד שנקראת אדמת נכר, אין הם יכולים להתעסק בשיר.

ואילו על קרח נאמר 'ויקה קרח' אשר לשון לקיחה היא באצבעות, והיינו שהיה עדיין ומעב של 'על אדמת נכר' שבגי' ה' פעמים 'אצבע כנ"ל, ולא נשלם עדיין תיקון הארץ. והלויים בבבל לא הסכימו לשורר את שיר ה' במצב זה, אבל קרח לקח מקח רע לעצמו וניסה לעסוק בוה השיר כבר בזמן הזה. ולכן אמר משה רבינו להקטיר 'קטורת' שבגי' 'אדמת נכר', ואח"כ פתחה האדמה את פיה ובלעה את קרח, להורות כי עדיין לא תיקן את הארץ, ואין הוא יכול לעסוק בשיר נעלה זה.

ב.

יום הכיפורים בחי' זמן העתיד שבו יתגלה תיקון קרח ועדתו

ואת עשו קחו לכם מחתות קרח וכל עדתו (טו, ו).

יש לומר כי משה רבינו ציוה עליהם לעסוק בעבודת הקטורת, כדי לעורר את בחי' יום הכיפורים אשר בו יש עסק גדול מעבודת הקטורת. כי יום הכיפורים הוא יום התשובה ותיקון הנשמות, ובו מאזי בנשמות ישראל הארה בזמן התיקון השלם. ורצה משה רבינו לעורר קדושה זו, כדי לתקן את נשמות קרח ועדתו, אשר בזמן העתיד יהיה תיקונם. כדאי' ברמז הכתוב (תהלים צב, ט) 'צדיק כתמר יפרח', שסופי תיבותיו הם 'קרח', לרמז על כך שבסוף

הימים תתגלה צדקתו ותיקונו של קרח (ספר הליקוט' טס).

ואכן שאר האותיות שבתיבות 'צדיק כתמר יפרח' (גדי כ"ט י"ד - תנ"ך) הם בגי' 'מחתות', להורות כי על ידי 'מחתות' עתידה צדקתו של קרח להתגלות. והנה מעדתו של קרח יצאו בני קרח שלא מרו (כו, א), ומכני ראובן שהצטרפו עמו יצא און בן פלג שאשתו הצילתו (ספדרין קט). ויש לומר כי הם היו בבחי' 'דבר שיצא מן הכלל לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא', ועל ידם תגלה תיקונם העתיד של כל עדת קרח. ותיקון זה מתגלה ביום הכיפורים כנ"ל, ולכן 'בני קרח' עם 'און' הם בגי' 'יום הכיפורים'.

ג.

ענין המחנות לעורר את כח התשובה

ואת עשו קחו לכם מחתות קרח וכל עדתו (טו, ו).

אי' באריה"ק (פני' שער עולם העשיה פ"ד) כי 'מחתה' הוא בגי' ג' מילואי אה"ה (אל"ף ה"ו י"ד ה"י - קס"א, אל"ף ה"ה י"ד ה"ה - קמ"א, אל"ף ה"א י"ד ה"א - קמ"ג, י"ד מ"לם תנ"ה), והיינו כי ג' מילואו שם זה הם בגי' 'חותם' עה"כ [כי ענין שם הק' הזה הוא בחי' אור המקיף השומר ו'חותם' את האור הפנימי], ו'מחתה' עה"כ זה הוא בגי' 'חותם'. ובכן יש לומר כי רצה משה רבינו לעורר את קדושת שם הק' הזה, ולכן אמר להם להביא מחתות.

ואל קרח ועדתו התחברו אנשים משבט ראובן, אשר החודש המכוון אליהם הוא חודש 'תמוז' שהוא בגי' 'מחתה'. ובחודש תמוז התבטל ה'תמיד' (תענית כז) שהוא בגי' 'חותם', וכן באותו החודש הובקעה 'חומת' ירושלים (טס) שהיא גם כמנין זה, [וכן נרמז בפסוק (וכריה ב, ט) ואני אהיה"ל לה נאום ה' חומת אש סביב, אשר 'חומת' ירושלים היא בחי' ג' מילואו שם אה"י"ה].

וביאור הענין הוא, על פי מה דאי' בספה"ק (ועד קודש במדרש ד"ה איש על הגל) כי שם אה"י"ה מורה על כח התשובה, שכן פירוש שם זה על דרך העבודה הוא שהאדם אומר 'אהיה טוב מעתה', והיינו שהוא אדם שבמצבו כמו שהוא עכשיו צריך הוא תיקון, ושם זה מאיר בו את הכח לשנות את עצמו בעתיד. ולפיכך רצה משה רבינו לעורר בהם בחי' זו, כדי שיתעוררו לחזור בתשובה. וביותר מתאים ענין זה לקרח ועדתו, משום דעת קרח כאן משבט ראובן שהוא פתח בתשובה תחילה (כרי' ד, ט). ומשה רבינו רצה לעורר את תיקונם מה שיהיה לעתיד לבא, על ידי שיעורר את הכח של שם אה"י"ה – ענין של לעתיד הכח של תשובה.

וזהו שכתב רש"י כאן לפרש מה הם מחתות, וז"ל 'כלים שחותין בהם גחלים ויש להם בית יד'. ובאמת כבר נזכרו מחתות כמה פעמים בתורה לפני כן, ולמה דוקא כאן פירש מה הם. וז"ל על דרך הרמז, כי 'בית יד' היינו תיבת יד' במילואה (י"ד הל"ת). ובספר ציורה נקראים האותיות 'אבנים' והתיבות 'בתים', ואם כן כאשר ממלאים את האות עושים מיאבן אחת 'בית' שלם, ולכן יד' הינו שמאיתות יד' עושים שני בתים). שהוא בגי' 'חותם', וזה מורה על כח התשובה. וכוננת רש"י לפרש על כח כוננת משה רבינו במה שציוה עליהם להביא מחתות דוקא, שהוא כדי לעורר בהם את כח התשובה כנ"ל. וזה נרמז בתיבת יד' במילואה דוקא, שכן ענין התשובה הוא אשר ידו של הקב"ה פשוטה לקבל שבים (איכרי' ה, ח), וזהו ענין תיבת יד' במילואה המורה על התפשטות הוד. [וזה נרמז גם אחר כך, כאשר הוציא מקלו של אהרן שקדים (טו, טז), שכן 'שקדים' הוא בגי' 'חותם', וזה היה התיקון והתשובה על מחלוקתו של קרח ועדתו].

ד.

עבודת קרח היתה צריכה להיות להעלות את בחי' עשו

ואת עשו קחו לכם מחתות קרח וכל עדתו (טו, ו).

בספה"ק חתם סופר הקשה על מה שנקרא קרח בשמו הזה, והרי הוא אחד משמות אלופי עשו (בראשית לו, טו), ולא קוראים בשמם של רשעים (וישא לה), ומכסים כי אכן חיוני מה עלה בסופו, עכד"ק. אכן ודאי כי בידו של קרח היתה הבחירה להפוך את עניינו לתשובה, ולפי זה היה ענין עבודתו ותיקונו אכן בוה גופא, לתקן ולהעלות את בחי' עשו.

והנה החילוק בין יעקב ועשו מפורש בפסוק (בראשית כה, כז) כי עשו היה 'איש שדה' והיינו חיצוני, ואילו יעקב היה 'יושב אהלים' והיינו פנימי. ועוד ידוע מדברי חז"ל (כרי' ב, ג) כי 'ויקרא אלקים לאור יום' (בראשית ח, א) הוא בחי' יעקב אבינו, ואילו 'ולחשך קרא לילה' הוא בחי' עשו, ואכן 'קרא לילה' הוא בגי' 'עשו', ובוה היתה מחלוקתם של יעקב ועשו, שהיא המחלוקת בין הפנימי והחיצוני, בין היום והלילה.

וכאשר הלך יעקב ולקח את ברכתו של עשו, ולקח בוה את חלקו של עשו להעלותו לחלקו, אמר עליו יצחק אבינו 'ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'" (שם כז, טז) דהיינו שלקח את בחי' 'שדה' והעלה אל הקדושה. ומפרש רש"י שהיה ריחו כריח שדה תפוחים, וידוע כי ע"פ קבלה מכונה ליל שב"ק בשם 'הקל תפוחין קדישין', כי ליל שב"ק הוא זמן שה'שדה' החיצוני מתקדש בקדושת הפנימיות, וה'לילה' שבו מתעלה לקדושת היום. ולכן יש מצות הדלקת נרות שב"ק, כי על ידי הנר מתקנים את חושך הלילה ומעלים אותו אל הקדושה, ונהיה בבחי' 'לילה כיום יאיר' (תהלים קל"ט, יב).

ולכן נרות שב"ק הם משום שלום בית (שבת כג), כי בוה מעלים את בחי' 'עשו' שהוא בגי' 'שלום' לבחי' 'בית' – יושב אהלים, כי תיקונו של עשו הוא דוקא על ידי בחי' השלום. ולכן כאשר ציותה רבקה אמנו ליעקב לקחת את ברכתו של עשו, חשש יעקב ואמר 'ואנכי איש חלק' (בראשית כז, ט) ורמז בוה שהוא מופחד ליפול למחלוקת, ויהיה בחי' 'חלק' במקום תיקון 'החלק' תפוחין קדישין.

וזו היתה צריכה להיות עבודתו של קרח, ולכן נקרא בשמו של קרח מאלופי עשו, כי היה צריך לעסוק בתיקון והעלאת בחי' עשו. ולכן 'קרח' עה"כ הוא בגי' 'שדה' כי בוה היתה צריכה להיות עבודתו. אבל תחת לעסוק בהעלאת השדה לבחי' 'הקל תפוחין קדישין', עשה ממונו מחלוקת בחי' 'חלק', ותחת אשר מדליקים נרות שב"ק להפוך את הלילה ליום, ולהמשיך בחי' 'שלום בית'. לקח קרח אנשים כמנין נר', ועמהם עשה את מחלוקתו, ועסק בוה במשך כל הלילה (רש"י טו, טז). וגם יש לרמז 'דקרח' עם 'נר' בגי' 'יעקב עשו'.

וזהו שאמר להם משה רבינו 'זאת עשו' ורמזו לו על 'עשו' שצריך הוא לעסוק בתיקונו. והזכיר לשון 'עשיה' דוקא, כי ענינו של עשו החיצוני הוא בעולם העשיה, ולכן צריכים לתקנו על ידי עשיה דוקא [ואכן ידוע כי הקטורת מעלה את החיות שבעולם העשיה, ולכן אמר להם לעסוק בעבודת הקטורת]. ועוד נרמז כאן בראשי התיבות עשו קחו לים' מחתות שמו של 'עמלק', שהוא מגדולי ועיקרי בני עשו, כי היו צריכים לעסוק בהעלאת הניצוה"ק ממנו. וכאשר חטאו אמר הכתוב עליהם שהיו 'חטאים בנפשותם' (טו, ג), כידוע כי 'נפש רוח נשמה' הם כנגד העולמות 'עשיה יצירה בריאה', ולפי שקלקלו בבחי' העשיה שהוא חלקו של עשו, לכן נחשבים חטאים בבחי' הנפש דוקא.

ה.

המתקת הדינים על ידי לב אהרן

והנה פרח משה אהרן לבית לוי ויוצא פרח ויצין ציץ ויגמל שקדים (יז, טז).

יש לומר ע"ד הרמז כי 'אהרן' הוא בגי' ד' פעמים 'דין', וצריך אהרן הבהן להמתיק דינים אלו. וזהו ענין 'פרח' שהוא בגי' ד' פעמים 'חסד', ועל ידי זה היה אהרן ממתיק את הדינים. וזהו 'פרח' שהוא חסד והוא ממתיק את המ'טה' שבגי' 'דין' ואת 'אהרן' שהוא 'דין'.

והחילוק בגי' בין 'פרח' ל'אהרן' הוא כמנין 'לב', והיינו אשר 'לב אהרן' הוא בגי' 'פרח', כי על ידי לבו של אהרן היו נמתקים הדינים. ולכן נאמר על חושן המשפט (שמות כה, ט) 'והיו על לב אהרן וגו' ונשא אהרן את משפט בני ישראל על לבו, כי חושן המשפט הוא בחי' מדת הדין, והיה אהרן צריך להמתיקו על ידי 'לב אהרן' כנ"ל. ומילוי תיבת 'לב' (כרי' י"ח) הוא בגי' 'שקדים' ולכן פרח משה אהרן עם שקדים דוקא, להורות כי על ידי לב אהרן באה המתקה זו. וכן נאמר על חושן המשפט שיהיה על לב אהרן 'לפני ה' תמיד', כי 'תמיד' הוא אותיות מילוי 'לב' הנ"ל, וזה מורה על המתקת הדינים שעל ידי לב אהרן.

עד מתי פתיים תאהבו פתי: חכמת המוסר מיישרת את כל העקמומיות

א. לדעת חכמה ומוסר: החיוב שיש על בני אדם ללמוד מוסר
טעות העולם שמטרת המוסר היא רק להשיג 'מדרגות' בעבודת ה' | גם מי שאינו מחפש 'מדרגות' חייב ללמוד מוסר | כל אדם יש בו רוח שטות בטבעו | לימוד המוסר מרפא את האדם מכל השיגעונות

ב. וכסילים ישנאו דעת: איך נראה אדם שאינו לומד מוסר
דוגמא בעבודת ה': הוא לומד ומתפלל - אבל חי ללא חשבון | בעסקים כל אחד מבין שאין שום אפשרות להצליח בלי חשבון - למה לא מבינים את זה בעבודת ה'? | הוא מנסה לרמות בני אדם שהוא טוב יותר ממה שהוא באמת | במקום להתבייש בכך - הוא מרגיש מאוד טוב | הוא משבח את עצמו בפני אחרים | וכי הם רוצים לשמוע את שבחיך מפיך? | הוא נמשך אחר תאוות האכילה - אפילו שהוא יודע שזה מזיק לבריאותו

ג. ללא לימוד המוסר - האדם סותר את עצמו מיניה וביה
מאז חטא עץ הדעת האדם מלא סתירות | אדם שמוכן למסור נפשו בעד חבירו אבל לפעמים הינו גם נוקם ונוטר בחברו | 'חכמת המוסר' מעמידה את האדם בדרך הישרה | צריך להבין את הדברים הללו כבר בשנות הנעורים | במשך החיים מזדמנים לאדם הרבה מצבים קשים | הקשיים של 'נסיון העושר' | הקשיים של 'נסיון הכבוד' | אשרי מי שעובד ומשפר את עצמו בשנות נעוריו

א.

לדעת חכמה ומוסר: החיוב שיש על בני אדם ללמוד מוסר

נקודות:

'חכמת המוסר' באה כדי להנחיל לאדם שכל הישר! המוסר מיישר את דעת האדם ועוקר ממנו את כל העקמומיות, המוסר מרפא אותו מכל השיגעונות! פשוטו כמשמעו! ואף שאצל הרבה אנשים דבר זה נשמע כחידוש גדול, אבל זהו המציאות הברורה, כל בן אדם נולד מלא עם שיגעונות ועקמומיות, ועל האדם להתרפאות מהם... וחכמת המוסר מלמדת את האדם ומדריכה אותו פשוט להיות בן אדם נורמלי.

תוצאה מכך, כי איך שייך שתוכל להתעלות ולזכות להשראת השכינה' - אם אתה בכלל לא בן אדם נורמלי?!

העמל והיגיעה של 'עובדי השם'

נכון, ברור שזו היא עבודה קשה מאוד, וזה לא הולך כל כך מהר וקל, ואמת שלא נדרש מהאדם לזכך כל מידותיו ביום אחד. אבל דווקא משום כך יש כאן אפשרות להכיר את ההבדל הגדול בין 'עובד אלקים' לבין מי שהוא בגדר 'לא עבדו'. אדם שהוא 'לא עבדו' אומר: זה מה שאני! צריך להשלים עם המצב! אני מסתפק בלהיות כמו 'כל אחד' ודי בכך! אבל לעומת זאת אצל אדם שהוא עובד ה' לא קיימת הגדרה כזאת 'זה מה שאני! העובד אלקים אומר: "לא! זה מה שאני? נו, אדרבה אני רוצה להשתנות ולהשתפר! הרי יש תביעה ממני שאעקור את כל השיגעונות והרח שטות! אני חייב לעשות משהו בענין זה!"

כל עובדי ה' בכל הדורות עבדו ועמלו תמיד על עבודת המידות וזיכוכם, "יום וְלַיְלָה לֹא יִשְׁכַּחוּ, הם לא נחו מעבודתם הקדושה הזאת שום יום ושום לילה. זו הייתה עיקר מגמתם ועבודתם זו הייתה תמיד לנגד עיניהם.

בכוחו להגביה ולרומם את האדם ולהעלותו למדרגות עליונות בעבודת ה', אשר זה באמת מה שהשי"ת דורש מכל אדם מישראל, ורצונו יתברך הוא שכל יהודי יתעלה מעלה מעלה ויזכה להשראת השכינה, 'לקדושת השבת', ו'להצלחה' בתורה וביראת שמים, ובכלליות - שהאדם עצמו יהיה בחינה של 'היכל ה' בחינה של 'בית המקדש'. אבל למעשה אדם שאינו לומד מוסר, אינו מפסיד רק את המדרגות העליונות, אלא חסר לו בעצם היסוד הנדרש מיהודי, הוא פשוט 'לא נורמלי'.

אף אחד לא יכול להתעלם ולהתחמק מלימוד המוסר

ועל כן אם יש מי שיאמר: "אני אינני מחפש להיות 'בעל מדרגה'! טוב לי להיות 'איש תם וישר' - יהודי פשוט וטוב! ולכן אין לי קביעות בלימוד ספרי מוסר!". צריך להשיב ולומר לו: אם אינך לומד ספרי מוסר אינך בכלל בן אדם נורמלי! מפני שאתה נשאר עם כל ה'רוח שטות' שהיצר הרע מנשב בך! ואם כך, אזי לא זו בלבד שלא תזכה למדרגות העליונות של 'השראת השכינה', אלא שגם לגדר בן אדם לא תגיע! והמציאות הזאת שאינך זוכה להשיג מדרגות היא פשוט

ב.

וכסילים ישנאו דעת: איך נראה אדם שאינו לומד מוסר

ה' והם שומעים הרבה על עבודת ה', אך מעולם לא הבינו דבר פשוט כזה שצריך לחיות עם 'חשבון הנפש', שיהיה להם אפשרות לעמוד יום אחד ולתת דין וחשבון על כל מעשיהם. איך אפשר להתעלם מדבר שכל כך פשוט וכל כך מובן מאלי?!

נתאר לעצמינו, מה היינו אומרים על סוחר שיש לו בית מסחר, אך אין לו רואה חשבון בבית מסחרו, אין מי שירשום את הפעולות הנעשות בעסק,

(גליון קלא). ישנם בחורים רבים, שרוצים להתעלות בדרכי התורה והחסידות, הם מדברים אודות עבודת

פרק ב'

הַנֶּה עֲנִין הַזְּהִירוֹת הוּא שְׂיִתְּהוּ הָאָדָם נִזְהָר בְּמַעֲשָׂיו וּבְעֲנִיָּו, פְּלוֹמֵר, מִתְּבוֹנֵן וּמְפַקֵּחַ עַל מַעֲשָׂיו וּדְרָכָיו, הַטּוֹכִים הֵם אֵם לֹא לְבִלְתִּי עֲזוֹב נַפְשׁוֹ לְסִפְּנֵי הָאֲבִדוֹן הֵם - וְחִלְּתָהּ, וְלֹא יִלְךָ בְּמַחְלָה הַרְגָלוֹ פְּעוֹר בְּאֶפְלָה. וְהִנֵּה זֶה דָּרָךְ שֶׁחֲשָׁל יִתְּיָבְהוּ וְדָאֵי

ההשקפה הכללית על 'חכמת המוסר' הנה ההשקפה הכללית והשטחית של בני האדם על תורת המוסר היא: שגם יהודי שאינו לומד מוסר בקביעות יכול להיות 'בן אדם נורמלי' ואדם הגון וראוי, אלא שיחסר לו בהשגת וברוממות מדרגות בעבודת השם. ודעה שטחית זו נובעת מכך שהם סבורים שמטרת ותכלית חכמת המוסר היא ללמד את האדם ולהדריכו איך להתעלות ולהתרומם בעבודת ה'.

אבל אליבא דאמת זהו שיבוש גדול וטעות מרה: כי מי שאינו לומד מוסר אינו אפילו בגדר בן אדם נורמלי! 'חכמת המוסר' באה כדי להנחיל לאדם שכל הישר! המוסר מיישר את דעת האדם ועוקר ממנו את כל העקמומיות, המוסר מרפא אותו מכל השיגעונות! פשוטו כמשמעו! ואף שאצל הרבה אנשים דבר זה נשמע כחידוש גדול, אבל זו המציאות הברורה; וכפי שהפסוק אומר (איוב יא, יב) "עֵינֵי פָּרָא אָדָם יִנְלְדוּ", כל בן אדם נולד מלא עם שיגעונות ועקמומיות, ועל האדם להתרפאות מהם... וחכמת המוסר מלמדת את האדם ומדריכה אותו פשוט להיות בן אדם נורמלי.

השפעת המוסר היא גם על המדרגות וגם על עצם השכל הישר

הן אמת נכון הדבר, שלימוד ספרי מוסר יש

דוגמא חיה

ויש להתבונן בכמה דוגמאות כדי להבין עד היכן הדברים מגיעים - שאנשים שאינם לומדים בספרי מוסר הם פשוט 'לא נורמליים'.

איך יכול עסק להתנהל ללא רואה חשבון?

כדוגמא הראשונה נזכיר את הענין של 'חשבון הנפש', שכבר דיברנו אודותיו

ישנם בחורים רבים, שרוי צים להתעלות בדרכי התורה והחסידות, הם מדברים אודות עבודת ה' והם שומעים הרבה על עבודת ה', אך מעולם לא הבינו דבר פשוט כזה שצריך לחיות עם 'חשבון הנפש', שיהיה להם אפשרות לעמוד יום אחד ולתת דין וחשבון על כל מעשיהם. אך אפשר להתעלם מדבר שכל כך פשוט וכל כך מובן מאליו?

האם היינו מתייבים סוחר כזה שאין לו חשבון בעסקיו כבן אדם נורמלי? נו, למה בעבודת ה' נורמלי? נו, למה בעבודת ה' אינו מבין את הדבר הזה? מדוע אין הוא מבין שעליו לעשות חשבון 'להחזיק ספרים ורשימות מסודרות' שיוכל להוכיח מה התרחש כאן? הרי ברור שיש חשבון הנפש! מה יענה להם כאשר ישאלו אותו מדוע אין לו ספרי חשבונות? הלא הוא עלול להיענש קשות!

האם היינו מחשיבים סוחר כזה שאין לו חשבון בעסקיו כבן אדם נורמלי? נו, למה בעבודת ה' אינו מבין את הדבר הזה? מדוע אין הוא מבין שעליו לעשות חשבון 'להחזיק ספרים ורשימות מסודרות' שיוכל להוכיח מה התרחש כאן? הרי ברור שלא לעשות חשבון הנפש הוא ממש שגוען גדול, שטות וסמיות עיינים. אך כך נראה אדם שאינו לומד מוסר! הוא בכלל לא 'בן אדם נורמלי'!

הוא מעמיד פנים ומתחזה כאילו הוא 'עובד' גדול
נביא דוגמא נוספת וחזקה יותר. ישנם אנשים שאין להם שום קושי להתגאות ולהראות לכולם את גדולתם. אדרבה, הוא נהנה אם אנשים מסתכלים עליו ומחשיבים אותו! הוא מאוד אוהב אם משבחים ומפארים אותו! בכל הזדמנות שהוא שומע שיש מי שמשבח אותו - הוא מרגיש טוב מאוד עם זה!

לא נרחיב כאן בביאור גנות מידת הגאווה בכלליות, שבעל הגאווה מתועב בעיני ה' כמי"ש (משלי טו, ה) 'תועבת ה' כל גבה לב', ומה שמואב בספרי מוסר שבעל הגאווה נמסר ביד יצרו. לא נרחיב להסביר איזה רוח שטות ושגוען יש בזה. אלא רק נציין בזאת פרט אחד - איך הדברים מתגלגלים ונמשכים מכאן הלאה: **אדם כזה הנמשך אחר גאוותו, עלול לעשות פעולות מסוימות רק כדי לעשות רושם על אחרים! הוא ישתדל לעשות מעשים באופן שאחרים יחשיבוהו וידברו עליו גדולות! פעמים הוא יעשה זאת בכוונה תחילה ופעמים לא ממש בכוונה, אבל הוא יתנהג כן מאליו בבלי דעת, הוא כבר אינו מרגיש שכוונת מעשיו כדי שהבריות יראו אותו.**

למרבה הצער, זוהי מציאות שכיחה ביותר אצל אנשים רבים, יש אנשים מחפשים לעשות רושם ולישא חן בעיני אחרים. **יש מי שעושה את עצמו 'עובד ה' יותר ממה שהוא באמת, ויש מי שמראה את עצמו כ'מתלמד חכם' יותר ממה שהוא, וכל זה הוא עושה במטרה שאחרים ידברו אודותיו עד כמה הוא מוצלח או עובד ה'! הנהגות כאלו מקובלים בעולם כדבר 'נורמלי'.**

שטות גדולה: הוא מרוצה מכך שחבירו טועה בו

הבה נעמיק יותר בהתבוננות בדבר הזה: האם אין זה שגוען? אדם מרגיש טוב בדבר - שהוא עצמו יודע שהוא שקר? אנשים משבחים אותו במעלות אלה - שהוא עצמו יודע שזה לא נכון, נו, מדוע אתה מרגיש טוב עם זה? מה זה מוסף לך? מפני שעלה בידך לרמות אותו? האם משמעות הדבר היא שאתה חשוב יותר? [לא נדבר כעת מצד עצם מידת הגאווה, ועל כך שאפילו אם באמת אתה חשוב יותר, גם כן אין לך להרגיש שאתה נעלה יותר], אבל כאן אתה יודע בעצמך שהכל לזכות, אין לך באמת את המעלות הללו להתפאר בהם! פשוט הצלחת לרמות אחרים בשקר ובכזב.

אם כן, מה אתה מרגיש טוב עם זה? אליבא דאמת, היית צריך להרגיש הרגשה הפוכה, היית צריך להרגיש מאוד לא נעים, שאתה אדם רמאי

פרק ב'

וההולך בעולמו פלי התבוננות - אם מוכה דרכו או רעה, הנה הוא פסוקא ההולך על שפת הנהר אשר ספנתו ודאי עצומה, ורעתו קרובה מהצלתו, פי אולם הסרון השמירה מפני העורו הטבעי או מפני עורו הרצוני, דהינו, סתימת העינים בכהירה וחפץ, אהד הוא

וצבוע, שמרמה אחרים ומתחזה. ובאמת היה ראוי שתתייש ותמאס בעצמך, שעשית פעולות כדי שאחרים יסברו שאתה ירא שמים ותלמיד חכם יותר ממה שאתה באמת. ואתה עוד מרגיש טוב עם זה? נו, האם אין זה שטות? זה שגוען מוחלט!

שטות גדולה: הוא משבח את עצמו עד כמה הוא טוב ומוצלח

ישנם אנשים שהם כבר יותר חכמים... הם אינם חושקים ומצפים לכבוד מאחרים... הם אינם משתדלים שאחרים יכירו במעלותיהם וישבחו אותם - אלא הם פשוט משבחים את עצמם! הם חולקים כבוד וגדולה לעצמם! לדוגמא, אברך שאומר לאחיו וגיסי או לשאר חבריו "אני ברוך השם האברך הטוב ביותר בכלל! אני מחדש סברות נפלאות שאף אחד אינו מצליח לחדש!".

יתכן שהוא אינו מרמה את עצמו, יתכן שאכן אמת נכון הדבר שהוא האברך הטוב ביותר. אבל החיסרון הוא בכך שהוא מהלל ומשבח את עצמו! הוא אומר על עצמו דברי שבח! זה הרי דבר מאוס ומגונה כל כך! זה כל כך 'לא נורמלי' שאדם יתהדר וישבח את עצמו בפני אחרים. וכי מה אתה סבור שהם נהנים לראות איזה בעל גאווה אתה? הם נהנים לשמוע דברי שחץ ויהורא! למה אתה מספר את השבחים שלך לאחרים?

המומחה לשלום בית משיב ואומר: זה נורמלי להיות לא נורמלי...

הבה נמשיך את המשל הלאה: הבני בית שומעת איך שבעלה משבח את עצמו בפני אחרים, והיא ממש לא אוהבת את זה, זה ממש דוחה אותה וגורם לה להרגיש חוסר נעימות. היא לא מבינה את כל הסיפור שלו, היא הייתה רגילה מבית אביה וכן ממה שחינוכו אותה בבית הספר, שזה ממש לא מתאים שאדם ישבח ויהלל את עצמו, זה מסריח מגאוה וזה מכוער! וכאן היא מוצאת לפתע את בעלה שמשבח את עצמו ללא בושא כלל.

היא לא יודעת מה אפשר לעשות כאן. וברוב צער היא פונה אל 'מומחה לשלום בית', ומספרת לו את התנהגותו של בעלה ושופכת לפניו את כאבה וצער: "פשוט נפלתי כאן עם בן אדם משוגע! הוא פשוט עומד משבח את עצמו... אני מרגישה שאינני יכולה לחיות עם בן אדם כזה!".

בדרך כלל 'המומחה לשלום בית' יענה לה בערך כך: "מה קורה כאן? אני מבין שהוא בן אדם שמשבח את עצמו, וכי משום כך סבורה את שהוא משוגע ולא מסוגלת עוד לחיות עמו? אני מתחיל לחשוש שאת הבעיה - לא הוא! מה את חושבת, שהתחתנת עם הרבי רבי אלימלך מליזענסק? וכי את בעצמך כן תיקנת את כל מידותיך בתכלית השלימות? זה הרי דבר נורמלי שיש לבן אדם חסרונות מסוימים! נו, אז הוא קצת פגום במידת הגאווה, מה יש? וכי זה סוף העולם עד כדי כך שאת ממש לא מסוגלת לחיות עמו? כל בן אדם יש לו חסרונות, וחסרון זה הוא חסרון נורמלי לחלוטין!".

אכן 'יוצא מהדעת' - אבל לא 'יוצא מהכלל'

האמת היא שהמומחה לשלום בית' באמת צודק, חסרון זה עדיין לא מצדיק גירושין, זו לא סיבה מספקת שבגלל זה הם יתגרשו רח"ל, אבל אם נתעמק היטב בדבריו, מה הוא אמר כאן? הוא אמר לה דבר אחד: בעלך הוא לא המשוגע היחיד - כל העולם משוגע! כלומר, גם הוא באמת מודה שזה שגוען, אלא שהוא טוען: אילו כל העולם היו נורמליים ושום אדם נורמלי בעולם לא היה משבח את עצמו - ורק האברך הזה הוא 'יוצא מן הכלל' - אז הוא היה באמת נחשב 'למשוגע' שאכן אי אפשר לחיות עמו יחד. אבל היות שהיום כל העולם מתנהגים כך, כל אחד משבח ומפאר את עצמו, אנשים כבר לא יודעים מהי צניעות וענוה, אם כן, הוא כבר לא נחשב 'למשוגע'. מפני שהוא בסך הכל עושה את מה שהרבה אנשים עושים.

אמנם האמת היא שהתנהגות כזאת לכשעצמה היא שגוען ממש - ללא קשר לכך ש'כל אחד' עושה כך. והוא אשר דיברנו, אדם שאינו לומד מוסר הוא לגמרי לא נורמלי.

שטות גדולה: הוא אוכל מאכלים מיותרים ומזיק לבריאותו

עוד יש להתבונן בשיגוען השולט על האדם שאינו לומד מוסר - בעיני 'תאוות האכילה'. זו מציאות שכיחה ביותר בזמנינו: למשל, אברך שיש לו תיאבון טוב לאכול, הוא נמשך אחר 'תאוות האכילה' והוא אוכל יותר מיד, וזה גורם לו להיות 'בעל בשר', והוא סובל ממשקל יתר. הרופא אומר לו: 'ידידי! אתה חייב להפסיק לאכול כל כך הרבה! זה לא בריא! חובתך לשמור על עצמך, זה עלול להזיק לליבך ואתה עלול לחלות במחלת הסוכרת (צוקיער)', ובאופן כללי, זה לא בריא לכל הגוף".

ואכן הוא שומע לקול הרופא, והוא הולך למומחה שמסדר לו סדר אכילה ותזונה בריאה (דיאטה) שאכן תעזור לו להוריד ממשקלו. אבל היות שהוא לא לומד ספרי מוסר, הוא לא למד איך לחשוב ואיך לשלוט על תאוותיו ועל מידותיו, הוא לא בעל הבית על עצמו, הוא חוזר הביתה בערב, מגישים לו את המזון המיוחד שמתאים לסדר האכילה שקבעו לו, אבל הוא לא מסוגל להתאפק, כאן הוא חוסף איזה מאכל מתוק, וכאן הוא משיב את תאוותיו במאכלים שמנים ועתירי סוכר בני משפחתו אומרים לו: תשמע, אתה חייב לשמור על משקלך! זה ממש לא בריא לך! הם מבקשים ממנו ומתחננים לפניו: אנה תשמור על בריאותך! אבל מה הוא יכול לעשות? הוא מסכים עם כל מה שהם אומרים, אבל 'הלכה למעשה' הוא פשוט לא מסוגל להתאפק... נו, הבה נחשוב: האם הוא בן אדם נורמלי? הרי לא מדברים כאן מעצם המידה של 'תאוות האכילה' - שזה דבר שבין כך צריך לעבוד עליו, אפילו אם המזון אינו מזיק כלל לבריאות.

אבל כאן הרי מדובר באדם שיועד בבירור שהאכילה המרובה מזיקה מאוד לבריאותו. נו, למה אתה ממשיך לאכול? הלא אתה ממש מתנהג ככהמה שאין לה שכל? אבל מה באמת ההסבר: כל זמן שאדם אינו לומד מוסר, הוא נתון להשפעתה של רוח שטות של היצר הרע, והוא מתנהג ללא שכל.

בני המשפחה אינם מעריכים הנהגה כזאת

הבה נמשיך את המשל הלאה: היא מתבוננת בו, ופשוט לא מסוגלת להבין, הוא הרי כבר אדם מבוגר,

נו, למה הוא מתנהג ממש כמו ילד קטן שאין לו שום שליטה על עצמו? מדוע הוא אינו מסוגל להגביר את השכל על התאוות? היא מרגישה שאיננה מסוגלת להעריך ולהחשיב אותו. איזה חיים יהיה לה כאן עם בעל שאינו בן אדם נורמלי? מה יש בידה לעשות כעת? היא פונה אל 'המומחה לשלום בית' ומביעה לפניו את גודל צערך וכאבה: "אינני יודעת מה לעשות, התחתנתי עם בן אדם משוגע! הוא אינו מסוגל להתאפק מלאכול - גם כשהוא יודע שזה מזיק לו מאוד לבריאותו!"

אנשים נורמלים - אבל אינם שולטים על עצמם...

בדרך כלל 'המומחה לשלום בית' יענה לה בערך

כדברים דלהלן: "הבעיה אינה עמו, אלא הבעיה היא את! מה זאת אומרת שאת לא מסוגלת לחיות עם בן אדם שאינו מסוגל להתאפק מלאכול? מה את דורשת ממנו? שלא יהיה לו תיאבון לאכול?! הרבה אנשים אינם מסוגלים להתאפק מאכילה! זה דבר נורמלי מאוד בזמנינו! אדם שאינו יכול לשלוט על עצמו בענייני אכילה עדיין אינו נחשב למשוגע! נכון, בוודאי את יכולה להשתדל ולנסות להשיפע עליו שיאכל פחות, את יכולה להכין לו מזון בריא וטעים - ואולי כך הוא יאכל פחות מאכלים לא בריאים, אבל הוא לא משוגע! את צריכה להתרגל לחיות עם בעל כזה!"

גם בזה הדבר דומה, 'המומחה לשלום בית'

ג.

ללא לימוד המוסר - האדם סותר את עצמו מיניה וביה

אפילו עם עצמו הוא אינו מתאים

לא רק עם 'שיגעונות' לוקה האדם שאינו לומד מוסר - אלא הוא גם מלא עם 'סתירות', כי הוא בעצמו אינו מתנהג באופן מתאים אפילו 'לשיטתו'... מאז החטא של 'עץ הדעת', אנשים פשוט לא נורמליים, הם חיים את חייהם מלאים בסתירות עצומות, **אם נפרוש את השמלה ונתעמק ונעיין בהנהגותיהם והליכותיהם ונפרט אותם לפרטים, ניווכח שכל מהותם מלאים בסתירות מכף רגל ועד ראש.**

סתירה עצומה: ב'קריאת שמע' - הוא נכנע ומקבל עול מלכות שמים. אחרי התפלה - הוא נוקם ונוטר

נתחיל בדוגמה מצויה מאוד: אדם עומד בכל יום ומקבל עול מלכות שמים, הוא אומר בקריאת שמע: "שְׁמַע יְיָ אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד" והוא מכונן את לבו: אני ממליך את השי"ת על שבעה הרקיעים ועל הארץ ועל ד' רוחות השמים והנני מוסר את נפשי ומקבל על עצמי את כל הארבע מיתות בית דין למען כבוד שמו יתברך. אבל תיכף אחר התפלה ניגש אליו אדם ואומר לו מילה שהוא סבור שהיא פגיעה בכבודו, ותיכף הוא מתמלא בכעס עצום, והוא משיב לו בכפליים... הוא אינו מסוגל לכבוש את כעסו ולהתאפק מלענות לו, הוא עובר על 'מלכין שמו תכירו ברכים', 'לא תקום', 'לא תטור. מה זאת אומרת? הוא הרי פגע בכבודי!'

מי שעומד מן הצד וחושב על מה שהתרחש כאן מתפלא פליאה עצומה: הרי אתה יודע היטב שיש עבירה של 'לא תקום'? הרי אתה מוכן למסור את עצמך להריגה ולשחיטה עבור כבוד שמים, וכאן אינך מוכן לסבול מעט מהפגיעה שהלה פגע בכבודך? האם אין זו סתירה?

אבל אם תפנה אליו ותשאל אותו: היתכן? מה פשר הסתירה הגדולה הזאת? הוא ישיב ויאמר לך: נכון! אתה צודק, זו באמת סתירה! נו, מה אתה רוצה עכשיו? תזמין אותי לדין תורה שיש בי סתירה... הרי כל בני האדם מלאים בסתירות גדולות! זה הרי דבר 'נורמלי' לחלוטין!

שאלה של כבוד הבריות

אפשר להביא עוד אלפי דוגמאות ומשלים לכך שאנשים מתנהגים באופן 'לא נורמלי' ומלאים 'סתירות', דברים ממש מגוחכים... ברגע אחד הוא בצד אחד, ורגע אחד לאחר מכן הוא כלל בצד השני, מפני שכעת יותר

מודה שעצם העניין שהבעל אוכל דברים שעלולים להזיק לו - זה שגוען גדול. אלא שהוא טוען: אילו כל האנשים היו באמת שולטים על עצמם בעניין 'תאוות האכילה' והיו נמנעים מלאכול מאכלים המזיקים לגוף - ובעלך הוא היחיד שאינו מסוגל לשלוט על עצמו - אז היה לך באמת טענה נכונה וצודקת שהוא משוגע! אבל מאחר שכולם מתנהגים ככה, נמצא שהוא כמו כולם!

אבל מצד האמת הדבר לכשעצמו הוא שגוען אמיתי - בלי קשר למה שכולם גם כן מתנהגים כך. והוא אשר דברנו! בן אדם שאינו לומד מוסר, הוא לגמרי לא נורמלי.

כדאי ומשתלם לו כך... אם נזכיר כאן את כל החסרונות, זה פשוט יהיה שאלה של 'כבוד הבריות'... זה ממש לעג וקלס... ואין שיעור למספר השיגעונות והסתירות שיש לאדם בתוכו.

לא חייבים להיות 'לא נורמלים'

כאן באים 'ספרי המוסר' ומעמידים דברים על מקומם. הם זועקים בקול גדול: למה צריך להיות 'לא נורמליים'? היכן כתוב שצריך להשתגע בשיגעונותיהם של כל האנשים ה'נורמליים'? הרי אפשר באמת להיות כן נורמלי! תעסקו בתורה ככלל ובספרי המוסר בפרט, תשמרו על עצמכם, תעשו חשבון הנפש בקביעות, שפרו מעשיכם ותעבדו על עצמכם שאתם כן תהיו אנשים נורמליים - ללא 'שיגעונות'! תקבעו מציאות שלא יהיה בכך 'סתירות' ביניכם לבין עצמכם - על כל פנים עד כמה שבכך האדם להשיג.

צריך להתחיל לעבוד על כך בשנות הנעורים

אם אנו חפצים להיות 'אנשים נורמליים' עלינו לשמוע היטב את ה'כרוז' הגדול הזה אשר 'הכמת המוסר' קוראת לכל באי עולם ומכרזת ואומרת. **אם חלילה לא נשמע ונבין את הכרוז - אזי חבל על כל מילה שמדברים כאן!** וצריך לשמוע את הדברים דווקא כעת עוד בשנות הנעורים, כי מי שממתין עד שילך ויתגבר, הנה אז קשה בהרבה לעבוד על כך. נכון שבוודאי תמיד אפשר להשתנות ולעולם לא מאוחר, אבל אז זה הרבה יותר קשה. אדם שלא עבד על עצמו לתיקון המידות בשנות נעוריו, יהיה לו מאוד קשה להתגבר על הקשיים השונים המתרחשים בחיים בשנים שלאחר מכן, ה' ירחם.

הקשיים של אדם עשיר שלא עבד קשה בשנות נעוריו

הדברים נכונים גם כלפי המצבים הטובים שמזדמנים לבני אדם. מפני שאם הוא לא 'כלי מוכשר' לקבל את ההצלחה שלו, אזי הצלחתו

אינה הצלחה! משל למה הדבר דומה, אברך הצליח בעסקיו ונתעשר, אם הוא לא עבד על עצמו בשנות הנעורים לדעת איך צריך אדם עשיר להתנהג, ואיך בן אדם עשיר 'מקבל' את מצב העשירות, אזי הוא יאבד הכל ועשירותו תתהפך מברכה לקללה חס ושלום. ובוודאי היה עדיף אם לא היה עשיר מלכתחילה. מפני שהעשירות היא אצלו רק בבחינה שאמר שלמה המלך ע"ה (קהלת ה, יא): "אֵיִתִי פֶתַח הַשָּׁמַשׁ עֶשֶׂר שָׁמוֹר לְבַעְלָיו לְרַעְתּוֹ", לא יישאר מאומה מכל העשירות.

הקשיים של אדם מוכבד שלא עבד על עצמו בשנות נעוריו

הדברים הללו אמורים גם בענין של 'כבוד'. לדוגמה, יש אברך שהוא 'בעל כשרון' גדול, הוא ניחן בכוחות הדיבור, הוא יכול לדבר ולדרוש בציבור והוא דורש בשפה ברורה ונעימה, ומזמינים אותו לדרוש בהרבה מקומות, והוא נושא דרשות נלהבות בטוב טעם ודעות, במשך הזמן הוא מתפרסם יותר ויותר עד שהוא נהיה 'דרשן עולמי', או שהוא מתמנה להיות רב בקהילה גדולה. כמו כן ישנם 'בעלי כשרון' שונים, יש מי שהוא בעל מנגן נפלא, יש מי שניחן בכח הכתיבה ורהוט וכדומה, כל מיני הצלחות שמקבלים על זה כבוד רב. אם בשנות נעוריו הוא לא הרגיל את עצמו בדרכי המוסר להיות 'בורח מן הכבוד', אזי כל הכבוד מתהפך להיות 'חולשה'...

וענין זה נוגע לכל סוגי המצבים השונים שאדם עובר בחייו, וביניהם מצבים קשים ומורכבים, ובפרט לעת זקנותו, שהמציאות מביאה לכך שהוא צריך להתנהל באופן שלא היה רגיל אליו כל השנים, אבל אז כבר מאוחר... אלו דברים שהאדם צריך לעבוד עליהם ולהשתפר בשנות הנעורים. אם לא עובדים על כך בשנות הנעורים - אז שום דבר לא ישתנה מאליה אחר כך, ועל זה אומר הפסוק (איכה ג, כז): טוב לַנְּבָרִי כִּי יִשָּׂא עוֹל בְּנַעֲרָיו."

הכרוז קורא: תעבדו על עצמכם ועל ידי זה תשתנו לגמרי!

זהו ה'כרוז' שרבינו בעל המסילת ישרים מכריז וקורא לכל אדם מישראל - ובפרט לבחורים צעירים: שמעו את הכרוז! התחילו לעבוד על עצמכם! לימדו מוסר וחסידיות באמת ובלב משתוקק! כך תתעלו! כך תזדככו ותשתפרו ותתהפכו להיות אנשים טובים וישרים!

נקודות:

לא רק עם 'שיגעונות' לוקה האדם שאינו לומד מוסר - אלא הוא גם מלא עם 'סתירות', כי הוא בעצמו אינו מתנהג באופן מתאים אפילו 'לשיטתו'... מאז החטא של 'עץ הדעת', אנשים פשוט לא נורמליים, הם חיים את חייהם מלאים בסתירות עצומות, אם נפרוש את השמלה ונתעמק ונעיין בהנהגותיהם והליכותיהם ונפרט אותם לפרטים, ניווכח שכל מהותם מלאים בסתירות מכף רגל ועד ראש

~

ה'כרוז' שרבינו בעל המסילת ישרים מכריז וקורא לכל אדם מישראל - ובפרט לבחורים צעירים: שמעו את הכרוז! התחילו לעבוד על עצמכם! לימדו מוסר וחסידיות באמת ובלב משתוקק! כך תתעלו! כך תזדככו ותשתפרו ותתהפכו להיות אנשים טובים וישרים!

פרק ב'

הִנֵּה זֹאת בְּאֵמַת אֶחָת מִתְּבוּלוֹת הַיָּצֵר הָרַע וְרַעְיוֹנָתוֹ, לְהַכְבִּיר עֲבוֹדָתוֹ בְּתַמִּידוּת עַל לְבוֹת בְּנֵי הָאָדָם עַד שֶׁלֹּא יִשָּׂאֵר לָהֶם רִוַח לְהַתְּבַוְּנָן וְלְהַסְתַּכֵּל בְּאֵיזוֹ דְרָךְ הֵם הוֹלְכִים. כִּי יוֹדַע הוּא שְׂאֵלוֹלֵי הָיוּ שְׂמִיּוֹם לָפָם בְּמַעַט קָטָן עַל דְּרִכֵּיהֶם, וְדָא שְׂמִיד הָיוּ מִתְּחִילִים לְהִנָּחֵם מִמַּעֲשֵׂיהֶם וְהָיְתָה הַתְּרַמָּה הוֹלְכָת וּמִתְּנַבְּרָת בָּהֶם עַד שֶׁהָיוּ עוֹזְבִים הַחֲטָא לְגַמְרֵי

• הרה"ק מראזוואדוב זי"ע היה דודו של הרה"ק רבי שלמה מבאבוב זי"ע, כי הרה"ק מבאבוב היה בנו של הרה"ק רבי מאיר נתן זי"ע, חתן אביו הרה"ק הרבי ר' אליעזר מדזיקוב זי"ע. והרה"ק מראזוואדוב היה מחבבו עד מאד, והיה מקרבו בחיבה יתירה אף יותר ממה שהיה מראה לבניו הק'. וכך גם הרה"ק מבאבוב מצידו היה לו קשר מיוחד עם דודו הרה"ק מראזוואדוב, והיה ממש מחשיב את עצמו כחסיד שלו, והיה מגיע אליו 'נסיעות' לשבות בצילו.

כמה פעמים כאשר הגיע לשהות בצילו של הרה"ק מראזוואדוב בשב"ק, הקדים הרה"ק מבאבוב את נסיעתו כבר לתחלת השבוע. ולא היה זה דבר רגיל, כי לפי הסדר הנהוג בדרך כלל היו האורחים מגיעים רק סמוך יותר לשבת. ואילו במשך השבוע היו באים רק הכפריים ובעלי העסקים, שבאו לקבל ברכה או לפעול איזו ישועה, ומיד היו פונים לדרכם ולא נשארים לשבת. ופעם אחת כאשר הגיע הרה"ק מבאבוב בתחלת השבוע לראזוואדוב, ניגש אליו כ"ק מרן רבינו הזקן זי"ע, ושאל אותו: 'ביסט עפעס א דארפסאמן וואס די קוה געבט נישט קיין מילעך, אז דו קומסט אזוי אנהייב וואך?' (וכי אתה כפרי אשר פרתו אינה נותנת חלב, שאתה מגיע כך בתחלת השבוע?). ענה לו הרה"ק מבאבוב בבדיחותא: 'האסט עפעס באקוקט מיינע רענצלעך צו איך האב דא א שטריימל?' (וכי ברכת את חבילתי לראות אם אכן יש לי כאן שטריימל?), שבאמת אכן הגיע לכבוד שבת, אלא שרצה להקדים מתחלת השבוע, כדי שיוכל להסתופף בצילו של דודו הק' כמה שיותר.

פעם אחת הגיע הרה"ק מבאבוב לראזוואדוב על שב"ק פרשת בהר, וכיבדו הרה"ק מראזוואדוב בקריאת התורה. והרה"ק מבאבוב היה נוהג כמנהג צאנו ללכת עם הטלית על ה'שטריימל' בשעת קריאת התורה, אבל בחצרות ראפשיץ לא נהגו כך. מתוך ההרגל ניגש הרה"ק מבאבוב אל ה'בלעמער' (בימה) כאשר היה חבוש בשטריימל על ראשו, וראה זאת כ"ק רבינו הזקן, ואמר לסובביו: 'איך וויל זעהן ווי ער זאל בפניו פון טאטן ליינען מיטן שטריימל...' (רצה אני לראות איך בפניו של אבי הק' יקרא עם השטריימל...). אכן תיכף בעלותו אל ה'בלעמער' תפס הרה"ק מבאבוב את עצמו, וזרק את השטריימל מראשו כאילו הוא כועס על עצמו שהיתה לו הוי אמינא כזאת. אחר כך התחיל לקרוא בתורה בנעימות מיוחדת, והיה כ"ק רבינו הזקן מספר איך נשמעה נעימת קריאתו, והיה מחקה איך קרא "כי עבדי הם" בנעימות, והיה רביה"ז מסיים בהמשך הנעימה: 'ולא עבדים לעבדים', והיינו אשר בקריאתו של הרה"ק מבאבוב ממש היו שומעים את פירוש המילות ודרשות חז"ל.

באחת מן הפעמים כאשר היה הרה"ק מבאבוב בראזוואדוב, הזמינו הרה"ק מראזוואדוב שיאכל עמו 'אָנבייסן' (פת שחרית) כל יום. ובדרך כלל לא היה הרה"ק מראזוואדוב מזמין אפילו את בניו

הק' לאכול עמו, אלא היה אוכל ביחידות, אבל את הרה"ק מבאבוב הזמין לאכול עמו ברוב חביבותו אצלו. אבל למעשה ישב אצלו הרה"ק מבאבוב בכל הימים בביטול גדול ואימה ויראה, עד שלא יכול היה לאכול כלל במחיצתו. וכמה פעמים אמר לו הרה"ק מראזוואדוב: 'פארוואס עסטו נישט?!' (למה אינך אוכל?), אבל הרה"ק מבאבוב היה עונה לו בכל פעם: 'איך האב דאך שוין געגעסן, איך האב דאך שוין געגעסן' (הרי כבר אכלתי), כי לא היה מסוגל לאכול אצלו מרוב יראת הכבוד. וכך היה במשך כל השבוע, עד שראה הרה"ק מבאבוב כי הוא הולך ונחלש, לפי שהוא נמנע כל יום מלאכול. ניגש אל הרה"ק מראזוואדוב ואמר לו: 'דער פעטער האט מיך שוין גענוג מכבד געוועהן, איך וועל גיין אביסל עסן מיט די קינדער' (הדוד כבר כיבד אותי מספיק, אלך קצת לאכול עם הבנים - היינו עם בני הרה"ק מראזוואדוב).

הרה"ק מראזוואדוב היה נוהג בכל פעם שנסע על ה'באן' (רכבת) לשבת ב'וואגאָן' (קרון) לעצמו, ואילו בניו הק' והגבאים היו נמצאים ב'וואגאָן' נפרד. פעם אחת נסע הרה"ק מראזוואדוב בדרכו, והזדמן הרה"ק מבאבוב להיות על אותו 'באן', הזמין אותו הרה"ק מראזוואדוב לשבת אצלו לבדו במשך כל הנסיעה.

• אבי זקני הרה"ח רבי משה יעקב שארף ז"ל היה תלמידו של הרה"ק מבאבוב, ונבחן בפניו להיות שו"ב, ואכן קיבל ממנו כתב סמיכה ו'קבלה' שהוא יכול לשחוט ולבדוק. בראש כתב ה'קבלה' כתב הרה"ק מבאבוב שהוא "לסדר ממנה יאכלו אהרן ובניו", והיינו שהיה אז פרשת צו שכתוב פסוק הני"ל. תקופת זמן אח"כ הציעו לזקני להיות השוחט בעיר ביאלא, ואז היה שם המרא דאתרא הרה"ק רבי אהרן מקשנוב זי"ע נכד הרה"ק מצאנו. הלך זקני ושאל את הרה"ק מבאבוב אם יקבל עליו את המשרה בעיר ביאלא, ענה לו: 'איך האב דאך געשריבן אויף די קבלה יאכלו אהרן ובניו' (הרי כתבתי לך על כתב ה'קבלה' יאכלו אהרן ובניו), ויהי לפלא.

• הרה"ק מבאבוב חידש את המושג של 'ישיבה' בגאליציע, דבר שלא היה נהוג שם עד אותה תקופה, ושמעתי פעם אחת מפי אחד מנכדי הרה"ק מבאבוב: דכאשר פתח הרה"ק מבאבוב את ישיבתו, והיות שזה היה רעיון חדש בגאליציע, היה מתקשה מאד בהשגת ממון לישיבה, כי לא היו רגילים לכלל הרעיון של ישיבה, ובכלל לא היו רגילים לתמוך במוסדות תורה בממון. פעם אחת פנו מנהלי הישיבה אל הרה"ק מבאבוב ואמרו לו כי ממש כלו כל הקיצין, ואין אפילו מהיכן ללוות כסף בכדי להשיג אוכל לבחורים, וחייבים לעשות איזה דבר למענם. יצא הרה"ק מבאבוב לאסוף ממון מנדיבי עם בין ערי ישראל ומקומות מושבותיהם כדרך האדמו"רים דאז, שהיו נוסעים לקבץ ממון מנדיבי עם, אלא שהרה"ק מבאבוב רצה להשתמש עם זה הכסף למען הישיבה.

ובחסדי ה' נחל הצלחה גדולה במסעו, ובפרט בהגיעו לאחת מן הערים הגדולות, אשר שם נתנו לו כמה נדיבים סכומים הגונים, עד שכבר שלחו שליחים לבאבוב לומר שאפשר להתחיל לקחת בהקפה על חשבון הממון שנאסף, ויכולים כבר לתת לבחורים לאכול על חשבון הישיבה.

והנה בהיות הרה"ק מבאבוב מוצלח גדול בכל דרכיו, היו לו הרבה שונאים ואנשים שדיברו עליו. והיו נתלים באילן גדול, כי דודו הרה"ק מגארליץ זי"ע - ע"פ דרכו בקודש הטמירה והנעלמת, שאין לנו כל השגה בה - היה ג"כ מרבה לדבר עליו. באותה עיר בה הצליח הרה"ק מבאבוב מאד, היה גר אחד מגדולי המתנגדים והחולקים עליו. ולא רק שהיה מתנגד עליו, אלא הוא היה אף מראשי המעוררים דברי ריבות, והיה הולך ומספר דברי לשון הרע לפני הרה"ק מגארליץ על הרה"ק מבאבוב, והיה ידוע כ'עושה צרות' לבאבוב. באחד מן הימים האחרונים לשהותו של הרה"ק מבאבוב באותה העיר, וכבר ציוה להתכונן לחזור לביתו, נכנס לפניו אותו המתנגד ופתח את פיו בחוצפה ועזות מצח, ויאמר אל הרה"ק מבאבוב כי שמע לאמר שהרב הצליח כאן מאד ואסף הרבה ממון, ובכן הנה הוא מחתן אחד מצאצאיו בקרוב, וברצונו לבקש צדקה מאת הרב. קם הרה"ק מבאבוב ממקומו ולקח את כל צרור הכסף שאסף במשך נסיעה זו, ונתנה בשלימות לאותו האדם, והיה זה סכום מספיק עבורו לחתן בהרחבה ולתת נדן מכובד. גבאיו של הרה"ק מבאבוב שנסעו עמו באותה הנסיעה, והיו באותה שעה עמו בחדרו, לא יכלו לשאת את הדבר וברחו משם ברוב עגמת נפש, כי לא רק שהרבי התאמץ כל כך ואח"כ נתן את הכל לצדקה, אלא עוד נתן זאת לאותו מתנגד ובעל מחלוקת.

כאשר ראה הרה"ק מבאבוב כי אין הגבאים נרגעים, קרא להם אליו ושאל אותם לאמר: 'שטעלט ענק פאָר' (תתארו לעצמכם), אילו הייתי נותן את כל הכסף לפלוני חסיד עבור חתונת אחד מצאצאיו, ואמר את שמו של אחד מגדולי חסידיו הקרובים והנאמנים, האם גם אז היה חזרה לכם כל כך? ענו הגבאים בשלילה, כי אע"פ שהיה דבר זה כואב להם, שהרי אספו את הכסף עבור הישיבה וצריכים זאת, אבל בכל זאת מדובר מחסיד גדול כזה והוא נצרך גדול, ואם כן ודאי לא היו כועסים כל כך כמו עכשיו. אמר להם הרה"ק מבאבוב: 'אזוי?!' (כך?!), הוציא חומש מן הארון ופתח בפרשת קדושים והקריא בפניהם: "לא תקום ולא תטור", ושאל: 'א רבי איז נישט מחויב אין די זאכן?!' (וכי רבי אינו מחויב בדברים אלו?!), וכי משום שאיש הלז אינו אותו חסיד גדול לא אתן לו?! וכי רבי אינו חייב בשמירת איסור "לא תקום ולא תטור"?!